

"O silsilenin yüz cüz'ünden, insanın dest-i ihtiyârına verilen, ancak bir cüz'üdür. Meselâ, yemekten, bedenın tegaddî-i hüceyrâtından tut,.. " izahı, ayette geçen "iyi ameller işleyin" gibi ifadelerle nasıl bağdaştırabiliriz?

Yüz cüzden insana verilen bir cüz, insanın iradesi ve bu iradenin tercih ve seçimde bulunması anlamındadır. Yoksa insanın fiillerde ve âlem-i halkta, yani eşyanın ve hadiselerin yaratılmasında zerre kadar müdahalesi bulunmuyor.

Allah, âdet ve sünnet olarak sonsuz kudretini insanın iradesine raptetmiş, "*kulum neyi isterse onu yaratırım*" demiş. Yani istemek insandan, istenileni yaratmak ise Allah'tandır.

Bir fiilin aslını Allah yaratır, vasfını ise insan seçer. Mesela, namaz kılmak bir fiildir. Namaz kılmayı tercih eden insan kılma işini yaratan ise Allah'tır.

Meyhaneye gidip içki içmek kötü bir fiildir. Bu fiili tercih eden insan iken, bu fiili yaratan, yani o kimseyi meyhaneye götürme işlemini yapan ve yaratan Allah'tır. Şayet bu iki fiili bir orana koyacak olursak, bu iki fiilden doksan dokuz cüzü Allah'a bir cüzü insana aittir.

İnsana ait o bir cüz ise, insanın iradesi ile o iki fiili tercih etme hürriyetidir. İradenin bu vasfı fiil ve âlem-i halk sınıfına girmiyor ki insan -hâşâ- **Halık** sıfatını alsın ve şirke girmiş olsun. İnsanın iradesindeki bu seçim anı mahlukat ve mevcudat sınıfından değildir yani. Bu yüzden insan, yaratmanın hiçbir aşamasında fail ve muktedir değildir.

* * *

Fiilleri tercih etmek ile fiilleri yaratmak arasında çok fark vardır. Fiillerin tercihini insan yapar. Fiillerin yaratılması ise Allah'a aittir. İnsanda zuhur eden yüzlerce fiil vardır. Bunların hiçbirinde insan yaratıcı değildir.

Mesela; konuşma fiilini ele alalım. Bu fiilin meydana gelmesinde bizim yaptığımız tek şey, ne konuşacağımızı tercih etmektir. Kelimelerin ağızımızdan çıkması, etrafa yayılması, anlama dönüşmesi gibi onlarca fiil meydana geliyor. Bunların hiç birisinin nasıl yapıldığını bilmiyoruz. Nerede kaldı bu fiillerin bizim tarafımızdan yaratılması.

Konunun daha iyi anlaşılması için asansör örneğini vermekte fayda mülâhaza ediyoruz. Asansörün karşısına geçtikten sonraki yapılanları değerlendirelim. Yukarı veya aşağı gideceksek yapacağımız tek şey tercih yapmaktır. Yukarı veya aşağı düşmesine dokunmaktır. Gerisi tamamen asansöre kalmıştır. Aşağı nasıl ineriz,

---

yukarı nasıl çıkarız. Olanların hiç birinden haberimiz yoktur.

Bir kolumuzu yukarı kaldırıp aşağı indirmemiz yetmiş kadar kimyasal reaksiyonun meydana gelmesine sebep olduğunu ancak XXI. Yüzyıl tıp uzmanlarından öğrenebiliyoruz. Fiilleri yaratan biz ise niye kendimizi yaşılandırıyoruz. Niye hastalanıyoruz veya niye kendimizi iyileştiremiyoruz. Kendimizle ilgili tercihlerimiz bile bazen hiç bir anlam ifade etmiyor.

Örneğin, genç kalmayı tercih ederiz, saçımızın dökülmemesini tercih ederiz, ölmemeyi tercih ederiz. Ancak fiilleri yaratan olmadığımız için hiç bir şey değişmez.

Ayetlerde geçen "**İyi işler yapın.**" gibi ifadeler ise yaratın anlamında değil, tercih edin anlamındadır. Çünkü biz neyi tercih edersek, Allah onu yaratır.

Otuz İkinci Söz'de geçen aşağıdaki şu ifadelere de bir göz atalım:

"Esbâb içinde, bilbedâhe en eşrefi ve ihtiyârı en geniş ve tasarrufâtı en vâsi, insandır. İnsanın dahi en zâhir ef'âl-i ihtiyâriyesi içinde en zâhiri, ekl ve kelâm ve fikirdir; yani yemek, söylemek, düşündürmektir. Şu yemek, söylemek, düşündürmek ise gayet muntazam, acîb, hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz'ünden, insanın dest-i ihtiyârına verilen, ancak bir cüz'üdür. Meselâ, yemekten, bedenın tegaddî-i hüceyrâtından tut, tâ semerâtın teşekkülüne kadar olan silsile-i ef'âl içinde, insanın dest-i ihtiyârına verilen, yalnız ağızdaki dişlerin değirmenini tahrik edip onu çığnemektir; ve söylemek silsilesinden yalnız mehâric-i huruf kalıplarına havayı sokup çıkarmaktır. Halbuki, ağızda birtek kelime, bir çekirdek gibi iken, bir ağaç hükmündedir. Hava içinde milyonlar aynı kelime gibi meyveler verir. Milyonlarla dinleyenlerin kulaklarına girer. Bu misâlî sümbüle, insandaki hayalin eli ancak yetiştirir; ihtiyârın kısacık eli, nasıl yetiştir?"

"Mâdem esbâb içinde en eşrefi ve en ziyâde ihtiyâr sahibi olan insan, böyle hakiki icaddan eli bağlansa, sâir cemâdât ve behîmât ve anâsır ve tabiat, nasıl hakiki mutasarrıf olabilirler? Yalnız o esbâb, birer zarftır ve masnuât-ı Rabbâniyeye bir kılıftırlar ve hedâyâ-i Rahmâniyeye birer tablacıdırlar."

"Elbette bir padişahın hediyesinin kabı veya hediyeye sarılan mendil veyahut hediye eline verilip getiren nefer, o padişahın saltanatına şerik olamazlar ve onları şerik tevehhüm eden, saçma bir hezeyan eder. Öyle de esbâb-ı zâhiriye ve vesâit-i sûriyenin, Rubûbiyet-i İlâhiyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz, hizmet-i ubûdiyetten başka nasipleri yoktur." (1)

---

(1) bk. [Sözler, Otuz İkinci Söz.](#)